

Türkiye Florası İçin Yeni *Allium* Türleri I. Sect. *Allium*

Species of *Allium* Newly Recorded from Turkey I. Sect. *Allium*

Mehmet KOYUNCU*

Ülkemizde doğal olarak yetişen *Allium* (soğan) türleri hakkında ilk toplu bilgi BOISSIER (1882) tarafından verilmiştir(1). Bu araştırmacı "Flora Orientalis" isimli 5 ciltlik eserinde Türkiye'de 63 *Allium* türünün yetiştiğini kaydetmektedir. BOISSIER'den bu yana ülkemizi dolaşan yerli ve yabancı botanikçiler gerek ülkemiz, gerekse *Allium* cinsi için yeni türler toplarırlardır (3,7,8). Bu gün yurdumuzda yetiştiği saptanan *Allium* türlerinin sayısı 100'den fazladır (5,6). Anadolu da yetişen *Allium* türlerini toplamak amacıyla İç ve Güney Anadolu bölgelerimize yaptığım araştırma gezilerinde *Allium* seksiyonuna ait ve ülkemiz florası için yeni olan aşağıdaki türleri topladım.

Sect. ALLIUM

1- *Allium bourgeaui* Rech. fil., Ann. Naturh. Mus. (Wien) 47:150 (1936).

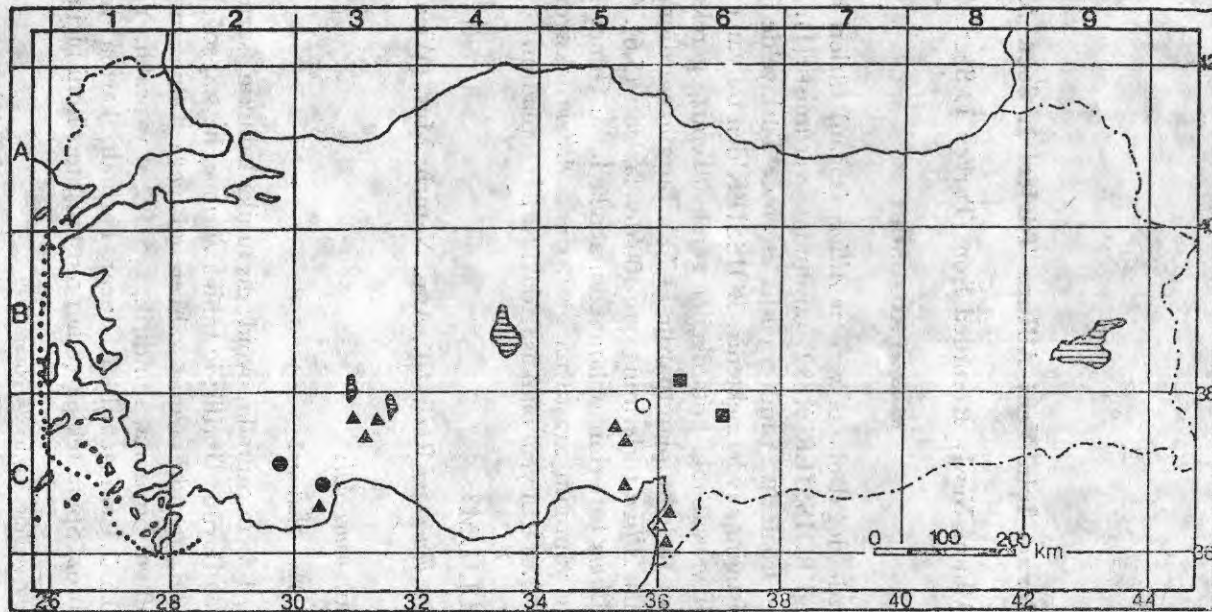
subsp. *bourgeaui*;

Şekil: 1-c, Harita: 1

Soğan 1-1.5 cm çapında, ovoid; dış tunika kabuksu, sarımsı-kahverengi, bazen boyuna fibrilli; iç tunika zarımsı, beyaz; soğancık yok veya 1-5 adet, ovoid, sarımsı-kahverengi veya kahverengi, akut. Skapus 40-90 cm boyunda, silindirik, 1/5-1/2 si yapraklı. Yapraklar 4-11 tane, 0.5-2.3 cm genişlikte, linear, karınlı, karına ve kenarları ince skabroz. Spata tek parçadan oluşmuş, ters huni biçiminde ve

Redaksiyona verildiği tarih: 26 Nisan 1979

*Farmakognosi ve Farmasötik Botanik Kürsüsü, Eczacılık Fakültesi, Ankara Üniversitesi

Harita. 1 ● *A. bourgeaui* subsp. *bourgeaui* ▲ *A. phaneranthrum* ■ *A. trachycoleum*
 ○ *A. karyeteini* △ *A. hamrinense*

düşücü, 8-10 cm uzunlukta, tepede uzun gagalı. Umbella 2.5-6 cm çapında küresel, çok çiçekli; pediseller 10-25 mm. Perigon küçük, tubulat veya kampanulat; tepaller 2.5-4 x 0.8-1.5 mm, soluk yeşil, dış yüzeyde küçük papilli; dış tepaller lanseolat, akut veya obtus; iç tepaller oblong, obtus, trunkat veya hafif emarginat. Filamentler perigondan uzun; dıştakiler basit, çıplak; içtekiler dış filamentlerin hemen hemen iki katı genişlikte, kenarları siliat, uçları trikuspidad, anter taşıyan kuspis yan kuspislerden kısa, anterler sarı renkli. Ovaryum elipsoid, pistil tepallerden uzun, stigma tam. Kapsül 3-4 mm çapında. Çiçeklenme Haz.-Tem. Bitki deniz seviyesinden 2000 m'ye kadar olan yükseklerde, kalker kayalıklarda yetişir.

İncelenen örnekler:

C2 ANTALYA: Elmalı çevresi, kalker kayalıklar, 2000 m, *Koyuncu ve Coşkun* (AEF 6118)!. C3 ANTALYA: Konyaaltı, kayalıklar, sahil, *Koyuncu ve Coşkun* (AEF 6115)!

Türkiye dışındaki yayılışı: Girit, Karpathos ve Rodos adaları.

Bu türün subsp. *bourgeaui*, subsp. *cycladicum* Bothmer ve subsp. *creticum* Bothmer olmak üzere üç alt türü vardır. Bu alt türlerin yayılışı BOTHMER tarafından Girit ve diğer Yunan adaları olarak belirtilmiştir (2). Bu çalışma sırasında subsp. *bourgeaui*'nin ülkemizde Antalya çevresinde de yaygın olduğu saptanmıştır. Ancak diğer alt türlere rastlanmamıştır.

2- *Allium phaneranthum* Boiss. et Hausskn., Fl. Or. 5:235 (1882).

Syn: *A. davisianum* Feinbr. in Palest. Journ. Bot. Jerusalem ser., 3:1-21 (1943).

Şekil: 1-b, Harita: 1

Soğan 1-2 cm çapında, ovoid; dış tunika ince, grimsi-kahverengi; iç tunika beyaz; soğancık yok veya birkaç tane var; soğancıklar ya soğanın etrafında yada 2-3 cm yukarıda skapus üzerinde, 10-15 x 4-8 mm, basık ovoid veya kayıkçık şeklinde, beyazımsı-sarı renkli, saplı. Skapus (20-) 35-100 cm boyunda, çoğunlukla belirgin kostalı, 1/4-1/3 üne kadar yapraklı. Yapraklar 3-5 tane, 15-30 cm x 1.5-4 mm, skapustan kısa, fistuloz, ya silindirik-çıplak ya da kanalikulat,

kenarları skabroz. Spata 10-15 mm uzunlukta, 2-3 valvli, umbelladan kısa, çoğunlukla kalıcı veya bazen erken düşücü. Umbella 1.5-4 cm çapında, küresel, soğanciksız, çok ve sık çiçekli; pediseller 0.2-2.5 cm uzunlukta, farklı boyda. Perigon ovoid-kampanulat; tepaller 4-5 mm, düz, yeşilimsi-beyaz, bazen tümü, bazen de yalnız uç kısımları erguvani, dip kısımları yeşilimsi-erguvani renkli; dış tepaller eliptik-oblong, kayıkçık şeklinde; içtekiler eliptik-ovat, hemen hemen akut. Filamentler tepallerle eşit boyda veya biraz uzun; dip kısımları tepallerle birleşmiş, siliat; dış filamentler basit, linear; içtekiler trikuspidat, geniş anter taşıyan kuspis yan kuspislerden kısa; filamentin parçalanmamış alt kısmı kuspislerle eşit boyda veya onlardan biraz uzun; anterler 2-2.2 mm yeşilimsi-sarı veya kahverengimsi-erguvani renkli. Ovaryum oblong; stilus perigondan oldukça uzun; stigma tam. Kapsül 4-5 mm, hemen hemen küresel.

Çiçeklenme Haz.-Tem. Bitki sahilden 2000 m. ye kadar sarp kayalıklar veya kumlu sahillerde yetişir.

İncelenen örnekler:

C3 ISPARTA: Eğridir, Anamas, Dedegöl Dağı, kapız deresi, sarp kalker kayalıklar, 1250 m, *Koyuncu* (AEF 5628)! Kapız deresi, 1250-1400 m, *Peşmen ve Güner 2322!* Anamas, Zindan dere, sarp kalker kayalıklar, 1200 m, *Koyuncu* (AEF 5608)! Davras Dağı, kayalık yerler, 1850 m, *Koyuncu* (AEF 5585)!. ANTALYA: Kemer, Tahtalı Dağ, 600 m, *Çelik* (AEF 6117)!

C5 ADANA: Gülek boğazı, Kayalıklar, 1200 m, *Koyuncu* ve ark. (AEF 2143)! Tekir yaylası, Bürücek'in üstü, kayalıklar, 1500 m, *Koyuncu* (AEF 6234)! Karataş çevresi, kumul, 10 m, *Koyuncu* (AEF 6200)!

C6 ANTAKYA: St. Piyer Kilisesi çevresi, kayalıklar, 100 m., *Koyuncu* (AEF 5405)!. Ktstelli, Amanos Dağları, *Fagus* ormanı altı, kayalık yerler, 1300 m, *Akman 3509!*

Türkiye dışındaki yayılışı: Suriye, Irak, Batı İran, Lübnan. Mediterranean elementi.

Güney Anadolu bölgesinde yaygın olmasına karşın şimdiye değin toplanan örneklerin sayısı az olduğu gibi tayinlerinin doğruluğu da

kuşkuludur. Gerek bu araştırma sırasında gerekse diğer araştırmacılar tarafından toplanan örneklerin incelenmesi ile bu türün *A. phaneranthrum* Boiss. et Hausskn. olduğu ve dolayısıyla *A. phaneranthrum*'un Türkiye'de yetiştiği ilk olarak bu çalışma sırasında kesinlik kazanmıştır.

3- *A. trachycolum* Wendelbo, Bot. Not. 122:35 (1969).

Şekil: 1-a, Harita: 1

Soğan 1-2 cm çapında, ovoid; dış tunika kabuksu, sarımsı-kahverengi, sonradan boyuna fibrilli; iç tunika beyaz ya da sarı renkli; soğancıklar çok sayıda, 0.7-1 cm uzunlukta, kayıkçık şeklinde, parlak, gri-kahverengi. Skapus 40-70 cm boyunda, dik, silindirik, üst kısımları çoğunlukla pembe renkli, 1/3 ü yapraklı. Yapraklar 4-5 tane, 12-20 cm × 2-4 mm, kanalikulat, skapusdan kısa, yaprak kını, damarlar ve yaprak kenarları ince skabroz. Spata erken düşücü. Umbella 2-4 cm çapında, küresel; çok çiçekli, pediseller 1-2 cm uzunlukta, farklı boyda, dıştakiler uzun brakteli. Perigon urseolat-kampanulat; tepaller 5.6 × 1.5-2 mm, kayıkçık şeklinde, orta damar yeşil, canlı iken tepede kukuletalı; dış tepaller dar eliptik-ovat, dış yüzü ve kenarları skabrit, obtus; içtekiler eliptik-ovat, düz, hemen hemen trunat. Filamentler tepallere eşit boyda veya daha uzun, siliat; dış filamentler basit, linear-subulat; içtekiler trikuspidat, anterler sarı renkli. Ovaryum eliptik-ovat; stilus perigondan uzun; stigma tam. Kapsül 4-5 mm çapında, Çiçeklenme Haziran. Bitki 1000-1500 m'ler arası, kurak ve taşlı yamaçlarda yetişir.

İncelenen örnekler:

B6 K.MARAŞ: Göksun, Kınıklar Köyü, Berit Dağı, batı yamaç, 1500 m, *Yıldız* 1168! C6 K. MARAŞ: Ahır Dağı, Maraş'ın üstü, kuru, taşlı yamaçlar, 1000-1200 m *Koyuncu* (AEF 5712)!

Türkiye dışındaki yayılışı: Irak

WENDELBO, bu türün Irakta endemik olduğunu belirtmiştir(9). Bu çalışma sırasında türün K. Maraş çevresinde de yetiştiği saptanmıştır.

4- *A. karyeteini* Post . Fl. 789 (1896)

Şekil: 2-a, Harita: 1

Soğan 0.7-1 cm çapında, oblong; dış tunika kahverengi, boyuna veya retikulat fibrilli, fibriller soğandan itibaren 5-10 cm skapusu sa-

rar. Skapus 30-90 cm boyunda, silindirik, 1/2 sine kadar yapraklı. Yapraklar 3-5 tane, 10-130 cm $\times$ 3-4 mm, silindirik, fistuloz, çıplak. Spata 5-6 mm uzunlukta, zarımsı, kısa gagalı, 2-3 valvli, kalıcı. Umbella soğancıksız, çok çiçekli; pediseller oldukça ince, 6-8 mm uzunlukta. Perigon kampanulat; tepaller 2-2.2 $\times$ 1-1.3 mm., oblong, obtus, kırmızımsı-beyaz renkli, düz; dış tepaller içtekilerden kısa. Filamentler tepallerden uzun, çıplak, dıştakiler basit, tabanda lanseolat, tepede subulat; içtekiler trikuspidat, ortada anter taşıyan kuspis yan kuspislere eşit boyda veya kısa, anterler ergüvan rengine. Ovaryum eliptik; stilus perigondan kısa; stigma tam. Kapsül 2-2.5 mm çapında. Çiçeklenme Temmuz. Bitki 500 m kadar yüksekliklerde, kuru yamaçlarda yetişir.

İncelenen örnekler:

C5 ADANA: Feke çevresi, kuru yamaçlar, 500 m, *Koyuncu* (AEF 6223)!

Türkiye dışındaki yayılışı: Suriye

Bu türün literatürde (4) Suriye çölü için endemik olduğu belirtilmektedir. Türkiye'de yetiştiği bu çalışma sırasında saptanmıştır.

5- *A. hamrinense* Hand.-Mzt. in Ann. Nat. Hofmus. Wien, 28: 15, fig. 1 (1914).

Şekil: 2-b, Harita: 1

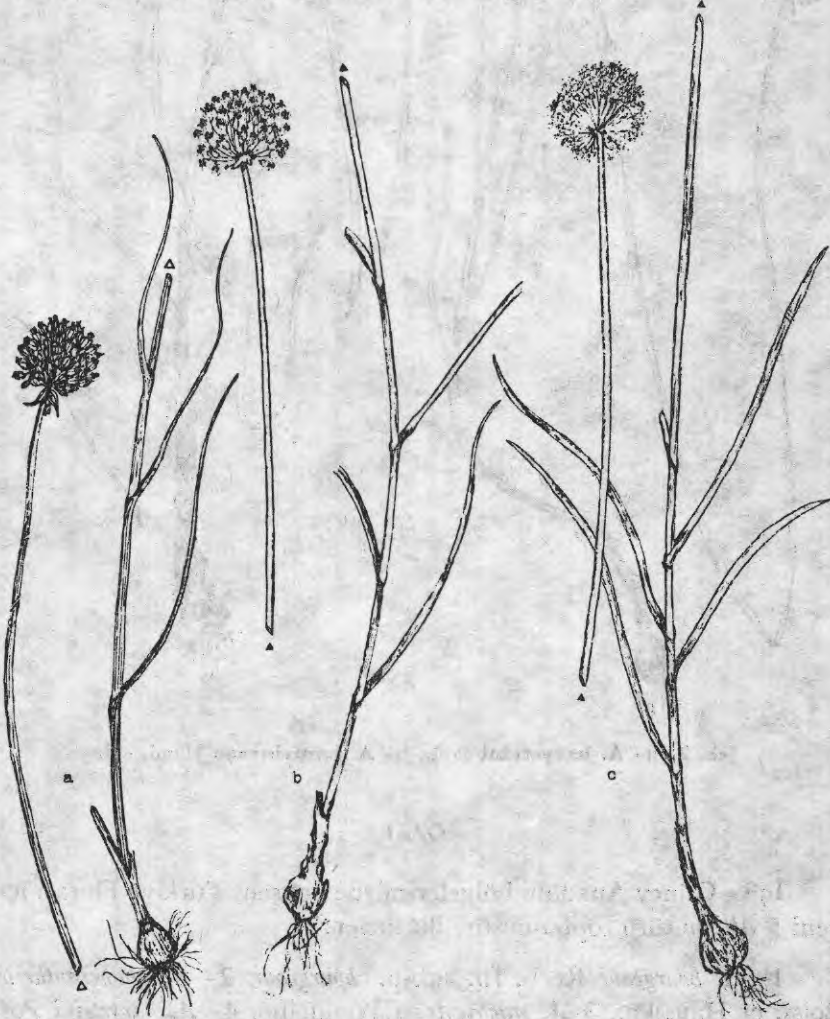
Soğan 1-2 cm çapında, dar ovat; soğancık yok ya da 1-2 adet vaı; dış tunika kahverengi, retikulat-fibrilli, fibriller 8-10 cm yukarıya kadar skapusu sarar; iç tunika ince, beyaz renkli. Skapus 40-70 cm boyunda, dik silindirik 1/5-1/3 üne kadar yapraklı. Yapraklar 2-3 tane, 20-40 cm $\times$ 1.5-2.5 mm, silindirik, fistuloz, çıplak skapustan kısa. Spata 3 valvli, umbelladan kısa, geniş ovat, akut, kalıcı. Umbella 2-2.5 cm çapında, çok çiçekli, sık, küresel; pediseller farklı boyda, en fazla 2 cm uzunlukta, tabanda brakteli. Perigon oblong; tepaller 3.5 $\times$ 1.5-2 mm, eliptik, kenarı beyaz, orta kısmı yeşil ya da tümü menekşe renkli, sırt ve kenar kısım hafif skabroz. Filamentler tepallere eşit veya az uzun, siliat, dış filamentler basit, geniş subulat; içtekiler dış filamentlerden daha geniş trikuspidat; yan kuspisler anter taşıyan kuspise eşit veya ondan az uzun ve ince, anterler ovat. Ovaryum ovoid; stilus perigondan uzun; stigma tam. Çiçeklenme

Haz.-Tem. Bitki 200-750 m'ler arası kuru ve taşlı yamaçlarda yetişir.

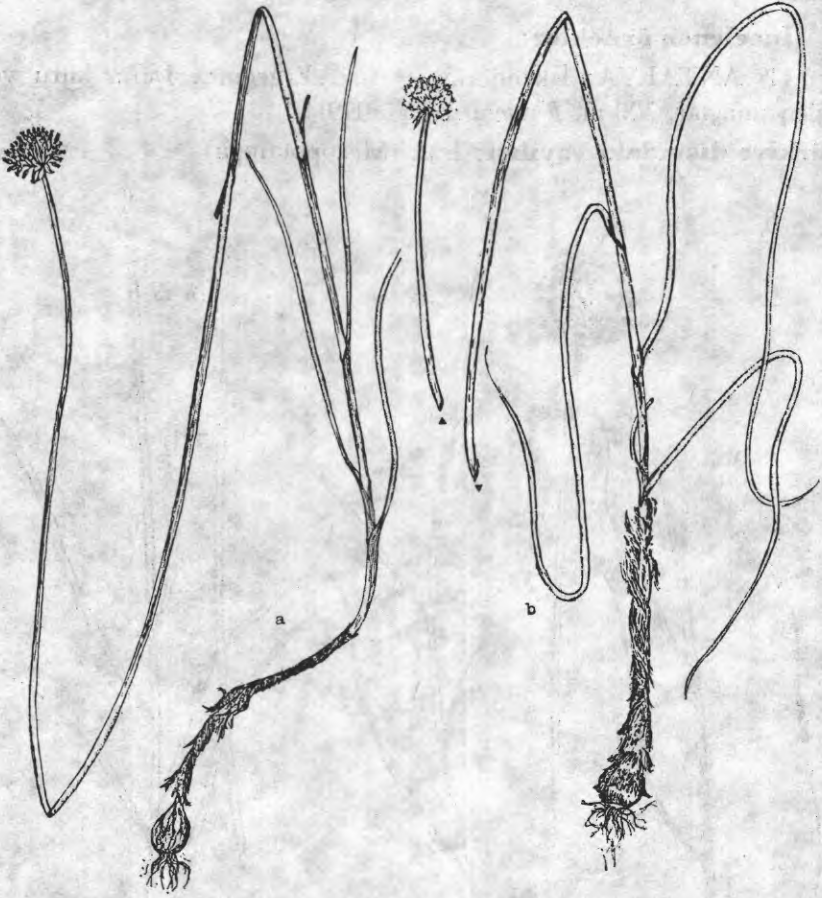
İncelenen örnekler:

G5 ANTALYA: İskenderun, Arsuz, Ergeçmez Dere, kuru ve taşlı yamaçlar, 200 m, *Koyuncu* (AEF 6099)!

Türkiye dışındaki yayılışı: Irak (Mezopotamya)

Şek. 1. a- *A. trachycoleum* Wendelbo, b- *A. phaneranthrum* Boiss. et Hausskn.,
c- *A. bourgeaui* Rech. fil. subsp. *bourgeaui*

Şek. 2. a- *A. karyeteini* Post., b- *A. hamrinense* Hand. -Mzt.

ÖZET

İç ve Güney Anadolu bölgelerimizde yetişen, Türkiye Florası için yeni 5 *Allium* türü toplanmıştır. Bu türler:

- 1- *A. bourgeai* Rech. fil. subsp. *bourgeai*, 2- *A. phaneranthum* Boiss. et Hausskn., 3- *A. trachycoleum* Wendelbo, 4- *A. karyeteini* Post, 5- *A. hamrinense* Hand. Mzt.

SUMMARY

Five *Allium* species have been collected from Central and South Anatolia new for Turkish flora.

These species are: 1- *A. bourgeaui* Rech. fil. subsp. *bourgeaui*, 2- *A. phaneranthrum* Boiss. et Hausskn., 3- *A. trachycleum* Wendelbo, 4- *A. karyeteini* Post, 5- *A. hamrinense* Hand. -Mzt.

LİTERATÜR

1. **Boissier, E.**, Flora Orientalis, 5, 229-285, Geneve et Brasileae (1882)
2. **Bothmer, R. von**, Mitt. Bot. München 12, 267-288 (1975)
3. **Ekberg, L.**, Bot, Not. 122 (1), 20-24 (1969)
4. **Feinbrun, N.**, Palest. Journ. Bot. 3, 1-21 (1943)
5. **Koyuncu, M.**, İç ve Güney Anadolu bölgelerinde yetişen *Allium* (soğan) türleri üzerinde Taksonomik araştırmalar (Doçentlik tezi-1978)
6. **Özhatay, N.**, Trakya Bölgesi ve İstanbul çevresi Alliaceae familyası üzerinde Taksonomik, Sitolojik ve Palinolojik araştırmalar (Doçentlik tezi-1977)
7. **Stearn, W. T. and Özhatay, N.**, Ann. Mus. Goulandris 3, 45-50 (1977)
8. **Wendelbo, P.**, Acta Horti Gotoburgensis 28, 15-55 (1966)
9. **Wendelbo, P.**, Alliaceae. In Rechinger, K.E. Flora Iranica, Acad. Druck-u, Verlaganstalt, Graz (1971)